

KNJIŽNIČARJI IN AVTORSKE PRAVICE

Stanislav Bahor

Oddano: 30.09.2002 – Sprejeto: 29.10.2002

Pregledni znanstveni članek

UDK 347.78 : 02

Izvleček

Prispevek je zasnovan kot zbir osnovnih informacij s področja avtorskega prava, ki naj bi jih poznali naši knjižničarji, saj se pri svojem vsakdanjem delu s knjižničnim gradivom in v stikih z uporabniki vedno pogosteje srečujejo tudi s problematiko zaščite interesov avtorjev in pravico javnosti do informiranosti. Prispevek prinaša kratek zgodovinski pregled razvoja avtorskega prava v svetu, posebej na našem narodnostnem ozemlju, pregled zakonov, ki so bili sprejeti pri nas, mednarodne pogodbe s področja varovanja avtorskih pravic in opozarja na posebno aktualne določbe našega slovenskega zakona o pravicah avtorjev, še zlasti v tistem delu, ki se nanaša tudi na delo javnih knjižnic.

Ključne besede: avtorske pravice, avtorsko pravo, bibliotekarji, knjižnice

Review article

UDC 347.78 : 02

Abstract

The contribution presents a collection of basic information from the field of copyrights, which Slovene librarians should be familiar with since their everyday work with materials and contacts with users increasingly touches upon issues of the protection of author's interests and the public rights of access to information. The paper gives a short historical survey of the development of copyrights abroad and particularly in Slovenia, an overview of acts adopted in Slovenia and international contracts from the field of copyright protection. Special attention is paid to the current articles of the Slovene Copyright Act, particularly those affecting the activities of public libraries.

Key words: copyright, librarianship, librarians, libraries

BAHOR, Stanislav: Librarians and copyright. Knjižnica, Ljubljana, 46(2002)4, 87-123

1 Uvod

Zaščita avtorskih pravic je eno od temeljnih vprašanj, s katerimi se ukvarja sodobna družba. Ustrezna pravna ureditev področja zaščite avtorskih pravic namreč omogoča, da postanejo avtorske stvaritve dostopne širokim množicam. Avtorjem zagotavlja materialno nagrado in stimulacijo za njihovo intelektualno ustvarjanje, založnikom in drugim nastopajočim v procesu nastajanja in distribucije avtorskih del pa omogoča zaslužek. Seveda pa je tudi za uporabnike avtorsko varovanih del pomembno, da so jim le-ta dostopna po sprejemljivi ceni. V današnji informacijski družbi je možnost dostopa do informacij seveda izredno pomembna, zato ni vseeno, kako je to vprašanje urejeno v avtorski zakonodaji, saj danes velja stopnja urejenosti pravne zaščite za eno od meril demokratičnosti družbe.

2 Zgodovinski pregled

2.1 Avtorska dela in avtorsko pravo

Razlikovati moramo med zgodovino avtorskih del in med zgodovino avtorskega prava. Iz prazgodovine so se nam ohranile stvaritve človeškega duha, za katere lahko mirno trdimo, da so prava avtorska dela, saj ustrezajo vsem pogojem, ki jih mora avtorsko delo izpolnjevati. Vsakdo od nas, ki je kdaj hodil v šolo, je že slišal za risbe iz Altamire. Seveda imena in priimka avtorja ali avtorjev ne poznamo, zagotovo pa lahko tudi dvomimo v obstoj ustrezne pravne ureditve tega področja v tistem času. Sumerci so ustvarili ničkoliko avtorskih del, v njihovem času najdemo začetke prava zakonikov, avtorskopravnega področja pa še niso imeli urejenega. Celo Rimljani, ki so s svojim pravom položili temelje sodobnega prava, niso poznali niti čutili nobene potrebe po avtorskem pravu in avtorjem niso nudili nobene pravne zaščite, pogosto so bili celo v suženjskem odnosu do svojih mecenov. Skozi zgodovino torej ves čas nastajajo avtorska dela, do prvih začetkov pravne ureditve pa pridemo šele v 15. stoletju. Vendar pa se to ni zgodilo zaradi spoštovanja človečanskih pravic, ampak je bil v ozadju ekonomski interes.

Z Gutenbergovo iznajdbo tiskarskega stroja leta 1455 so bili namreč ustvarjeni pogoji za razmnoževanje in razširjanje knjig po relativno nizkih cenah. Prvi tiskarji so bili hkrati tudi založniki in so na svoja ramena prevzeli vse stroške v zvezi z izdajo in denarnim nadomestilom avtorjem, vendar pa zakonsko niso bili zaščiteni. Drugi tiskarji so lahko knjige ponatiskovali v neomejenih količinah in jih prodajali ceneje. Zato so srednjeveški vladarji na pritisk tiskarjev začeli

podeljovati t. i. privilegije, to je neke vrste monopol oz. izključno pravico do tiskanja ali izdajanja določene knjige, s prepovedjo ponatiskovanja s strani drugih tiskarjev¹. Taki privilegiji so šteli predvsem interese tiskarjev, in jih še ne moremo smatrati za obliko avtorskega prava. Kasneje so privilegije začeli podeljevati tudi avtorjem, vendar pa to še vedno ni bil sistem avtorskopravne zaščite, ampak je šlo samo za posamične akte.

O avtorskopravni zaščiti lahko govorimo šele od leta 1709, ko je bil v Angliji zaradi potrebe po splošnem predpisu, ki bi varoval vse avtorje in vsa njihova dela, objavljen *Statute of Anne*, imenovan tudi *Copyright Act*, ki je avtorjem dajal izključno pravico razmnoževanja njihovih del za dobo 14 let. To dobo je bilo mogoče podaljšati še za 14 let, če je avtor ob poteku prvega roka še živel. Avtorskopravna zaščita se je do konca 18. stoletja razširila tudi v druge evropske države in ZDA in odločilno vplivala na razmah založniške dejavnosti. Pojavil pa se je tudi problem mednarodne zaščite avtorskih pravic, ki je bil rešen leta 1886, ko je bila podpisana *Bernska konvencija* in ustanovljeno *Mednarodno združenje za zaščito književnih in umetniških del*.

2.2 Anglosaški in kontinentalni sistem avtorskega prava

V svetu poznamo dva glavna sistema varovanja avtorskih pravic. Anglosaški sistem izvira iz angleškega in mu rečemo *sistem copyrighta*, to je pravice do razmnoževanja. Avtor v njem ne uživa zaščite kot ustvarjalec dela, ampak kot lastnik dela in oseba, ki ima pravico delo izkoriščati (gre za materialne pravice). Njegove pravice se v ničemer ne razlikujejo od pravic kateregakoli drugega nosilca avtorske pravice, npr. dediča. Pri nas pa poznamo t. i. *kontinentalni sistem*, ta sistem se je razvil v državah, ki imajo tradicijo civilnega prava, ki posredno ali neposredno izvira iz tradicije rimskega prava in ima svoje začetke v deklaraciji o človekovih pravicah, sprejetih med francosko revolucijo. Ta sistem priznava avtorju tudi moralne avtorske pravice, ki varujejo avtorjeve duhovne in osebne vezi do njegovega dela tudi še po smrti avtorja. Šele v zadnjem času priznavajo avtorju moralne pravice tudi v anglosaškem svetu, tudi pod vplivom Evropske gospodarske skupnosti, ki poskuša postopno uskladiti avtorsko pravo vseh svojih članic preko različnih direktiv, ki so obvezni pravni akti².

1 Prvi tak privilegij je bil izdan v Benetkah že leta 1469.

2 V zvezi s tem je morda zanimiv primer avtorskih pravic za knjigo *Peter Pan*, ki jih je avtor J. M. Barrie leta 1937 predal bolnišnici *Great Ormond Street Hospital*. Ko je leta 1987 potekel 50-letni veljavni rok trajanja varstva pravic po smrti avtorja, je parlament sprejel poseben zakon, po katerem so avtorske pravice za to delo v Veliki Britaniji večne, v Evropi pa veljajo do leta 2007, zaradi podaljšanja roka iz 50 na 70 let v letu 1996, kot posledica sprejema zakonodaje EU.

Copyright razlagajo kot celoto časovno omejenih izključnih pravic, ki jih, pod določenimi pogoji in ob izpolnjevanju določenih formalnosti, po zakonu priznavajo osebi, ki na dovoljen način objavi neko avtorsko delo. V ZDA je bil pod vplivom britanske zakonodaje že leta 1790 sprejet prvi Copyright Act, ki je zagotavljal varstvo pravic v roku 14 let. Ta rok je lahko še živeči avtor podaljšal še za 14 let. Večje spremembe je ta zakon doživel leta 1909, ko je bil ta rok podaljšan na 28 let. Celovito revizijo pa je ta zakon doživel šele leta 1976, z veljavnostjo leta 1978, ko se prvič uveljavi koncept enotne zvezne zaščite intelektualne lastnine, ki je bil pred tem za še neizdana dela pod zaščito zakonodaj posameznih držav. ZDA so Bernsko konvencijo podpisale šele leta 1989, čeprav so že leta 1952 podpisale Svetovno konvencijo³. Glavna ovira za podpis je bilo izpolnjevanje formalnosti, ki so bile pogoj za avtorskopravno zaščito. Te formalnosti so bile naslednje: vsak javno distribuiran izvod je moral obvezno nositi oznako copyright notice, torej znaka ©, besede copyright ali kratice copr., sledi mu ime nosilca avtorske pravice in letnica prve objave. Naslednja obveza je bila registracija avtorskega dela v posebnem biroju, Copyright Office v Kongresni knjižnici v Washingtonu. Potrdilo o registraciji je veljalo kot dokaz za sodno uveljavljanje avtorskih pravic. Obvezno pa je bilo tudi deponiranje dveh izvodov gradiva v najboljši vezavi v Kongresni knjižnici, kar je bilo pogoj za sodno uveljavljanje zaščite avtorskih pravic. Že pred sprejetjem Copyright acta iz leta 1976 pa je bil odpravljen tudi zloglasni *Manufacturing clause*, določilo, ki je zavezovalo avtorje na obvezno proizvodnjo knjige v ZDA, namenjeno pa je bilo zaščititi ameriške grafične industrije pred tujo konkurenco. Zakon je po njem v celoti ščitil samo tista dela, ki so bila dejansko proizvedena v ZDA. Velika pomanjkljivost sistema formalnosti je bila v tem, da niso bila zaščitena še neobjavljena avtorska dela, saj taka dela še niso mogla imeti copyright notice. To pomanjkljivost so popravili s Copyright act iz leta 1976, ki je zaščitil vsa avtorska dela, tako objavljena kot tudi neobjavljena, z enotnim federalnim sistemom. Avtorskega dela ob izdaji ni več treba registrirati v Copyright Office, prav tako ni več potrebna oznaka Copyright notice. V večini izdaj pa se notica še uporablja, ker je pogoj za uveljavljanje avtorskih pravic na sodišču. Copyright Act iz leta 1976 še ni priznaval moralnih avtorskih pravic, kar je pogoj za pristop k Bernski konvenciji. Z amandmaji v letu 1989 pa so ZDA končno le pristopile k njej.

ZDA so tudi prve na svetu sprejele določila glede fotokopiranja, ki zagotavlja lastniku avtorske pravice tudi izključno pravico do fotokopiranja. Pod določenimi pogoji in v okviru „*fair use*“⁴ pa lahko avtorska dela fotokopirajo tudi tretje osebe. Prvi pa so bili v ZDA pri zaščiti novih elektronskih tehnologij, že leta 1984

3 Svetovna konvencija o avtorski pravici (1971).

4 "Fair use" seveda ne pomeni, da lahko fotokopiramo kar vseprek, ampak gre za zelo natančno določene pogoje, ki jih je treba upoštevati. Za zlorabe so predpisane zelo visoke kazni, bilo pa je tudi že nekaj zelo odmevnih sodnih procesov, na katerih so bili kršitelji zelo strogo kaznovani.

z zaščito polprevodniških vezij, prav tako so tudi prve zaščitile avtorske pravice za računalniške programe in podatkovne zbirke.

Rekli smo že, da se je *kontinentalni sistem* razvil v državah, ki imajo tradicijo civilnega prava, ki posredno ali neposredno izvira iz tradicije rimskega prava. V srednjeveškem obdobju so bili s podeljevanjem monopolov ščiteni predvsem ekonomski interesi založnikov, le redko so bili podeljeni avtorjem, pa še takrat le z namenom kasnejšega prenosa na založnike. Šele konec 18. stoletja, po francoski revoluciji, so dobili svoje mesto tudi avtorji. Francoska zakona iz let 1791 in 1793 sta zaščitila izključno pravico avtorja nad njegovo stvaritvijo za časa življenja in le nekaj let po njegovi smrti. Tak zakon je v Franciji veljal 150 let, sedANJI zakon pa je iz leta 1992, dopolnjen z določili direktiv EGS.

Pojem „avtorska pravica“ iz zakona iz leta 1791 zajema moralne in materialne avtorske pravice in pravi, da je najbolj sveto in osebno od vseh lastnin delo, ki je sad pisateljevih misli. Moralna pravica avtorja je pravica, da je priznan kot avtor, da lahko izda delo (ali pa tudi ne), prepreči popravljanje in spreminjanje dela, lahko celo odstopi od pogodbe z založnikom. Materialne pravice trajajo 50 let po smrti avtorja, moralne pa so večne.

Ideje iz tega zakona so več kot stoletje predstavljale idejni okvir za vse druge avtorskopravne ureditve na področju kontinentalnega prava.

3 Mednarodno varstvo avtorskih pravic

3.1 Bernska konvencija in svetovna konvencija

Z ekonomskim razvojem in povečano trgovino se je pojavila tudi potreba po mednarodni zaščiti avtorskih pravic, najprej v obliki bilateralnih sporazumov med podpisnicami, ki so bili zasnovani na vzajemnosti. Danes pa se mednarodno varstvo avtorskih pravic uresničuje na osnovi določil dveh multilateralnih konvencij, in sicer **Bernske konvencije za varstvo književnih in umetniških del** ali/in **Svetovne (Univerzalne) konvencije o avtorski pravici**. S pristopom so se države podpisnice obvezale, da bodo s svojo zakonodajo zavarovale pravice avtorjev, ki so državljani drugih držav podpisnic ter tudi dela, ki so bila prvič izdana v teh državah.

Bernska konvencija je bila prvi multilateralni sporazum o zaščiti avtorskih pravic. Leta 1886 jo je v Bernu podpisalo deset držav: Francija, Nemčija, Velika Britanija, Belgija, Italija, Španija, Švica, Haiti, Liberija in Tunizija. Osnovno besedilo je

bilo do leta 1971 sedemkrat dopolnjeno, do konca leta 1996 pa jo je podpisalo 117 držav, med zadnjimi ZDA, Sovjetska zveza in Kitajska. Države podpisnice tvorijo Unijo za varstvo pravic avtorjev na njihovih književnih in umetniških delih. Ta unija se je leta 1967 na konferenci v Stockholmu združila s Pariško unijo za zaščito industrijske lastnine v novo Svetovno organizacijo za intelektualno lastnino WIPO (World Intellectual Property Organisation). Jugoslavija je k Bernski konvenciji pristopila že leta 1930, Slovenija jo je ratificirala leta 1992. Po zadnjih podatkih z domače strani WIPO⁵ ima organizacija že 179 članic.

Osnovna načela Bernske konvencije so načelo asimilacije ali nacionalnega tretiranja, ki nudi avtorjem, ki so državljani drugih članic, enako zaščito kot domačim in vse pravice, ki jih konvencija priznava. Drugo načelo je načelo zaščite brez formalnosti, torej da uživanje in izvrševanje pravic poteka brez formalnosti. Načelo minimalne zaščite pravic obvezuje članice, da v svojih zakonih zaščitijo pravice avtorjev najmanj v takem obsegu, kot je določen v Bernski konvenciji. Najmanjši obseg varstva vključuje:

- priznanje izključne pravice izvrševanja in izkoriščanja avtorskih pravic avtorju (dovoljevanje prevajanja, reproduciranja, radiodifuznega oddajanja, javnega recitiranja, prirejanja, predelave del);
- zagotovitev varstva avtorjevih moralnih pravic najmanj za toliko časa, kot trajajo materialne pravice;
- zagotovitev varstva avtorjevih materialnih pravic za dobo življenja avtorja in še 50 let po njegovi smrti.

Konvencija dopušča, da države podpisnice podaljšajo trajanje varstva pravic. Varstvo je zagotovljeno avtorjem, ki so državljani ali le živijo v državah članicah, za objavljena in še neobjavljena dela. Avtorji, ki niso državljani članic, pa uživajo zaščito le za dela, ki so prvič objavljena v državah članicah. Eno od osnovnih načel konvencije je tudi to, da je za državo podpisnico obvezno le tisto besedilo konvencije, ki ga je ratificirala.

3.2 Svetovna konvencija o avtorski pravici (The Universal Copyright Convention)

Svetovna konvencija je druga konvencija za zaščito avtorjev, ki je nastala na pobudo UNESCO-a leta 1952 v Ženevi, da bi dopolnila mednarodno zaščito avtorskih pravic pri tistih državah, ki zaradi visokega nivoja njene zaščite niso

5 www.wipo.int

pristopile k Bernski konvenciji. Po podatkih s spletne strani UNESCO-a⁶ je doslej revidirano verzijo iz Ženeve, z dne 6. september 1952, podpisalo skupaj 98 držav. Slovenija jo je podpisala 5. novembra 1992. Besedilo konvencije je bilo revidirano v Parizu, dne 24. julija 1971, in to revidirano verzijo je po zadnjih podatkih podpisalo 62 držav, Slovenija je hkrati podpisala obe verziji besedila.

Obseg zaščite je manjši kot pri Bernski konvenciji. Sprejeti sta načeli minimalne zaščite pravic in nacionalnega tretmaja. Dolžina trajanja zaščite je najmanj za življenja avtorja in 50 let po njegovi smrti oz. najmanj 25 let po prvi objavi dela ali najmanj 25 let po registraciji dela. Fotografska dela in dela uporabne umetnosti so zaščiteni najmanj deset let od ustvaritve. Svetovna konvencija pa ni v celoti sprejela načela zaščite brez formalnosti. Določila dovoljujejo, da ima država vpeljan sistem formalnosti, vendar pa državam, ki za uveljavljanje zaščite avtorskih pravic predpisujejo izpolnjevanje določenih formalnosti, nalagajo, da za zaščito pravic avtorjev, ki so državljani katere od drugih držav podpisnic in za njihova dela, ki so bila prvič objavljena na njenem ozemlju, za izpolnitev vseh formalnosti zadošča objava copyright notice (znak ©, ime imetnika pravice in leto prve objave). Važno je tudi to, da so zaščiteni samo tista dela, ki so nastala po podpisu konvencije.

Določila Svetovne konvencije ne prizadevajo obstoječih in bodočih dvostranskih sporazumov med državami podpisnicami, izrecno je navedeno, da Svetovna konvencija ne velja za odnose med državami, podpisnicami Bernske konvencije. S pristopom ZDA, Ruske federacije in Kitajske k Bernski konvenciji pa je precej izgubila na pomenu, saj je nivo zaščite po določilih Bernske konvencije višji.

3.3 Direktive Evropske gospodarske skupnosti

Omeniti moramo še direktive Evropske gospodarske skupnosti, ki zadevajo področje avtorskega prava in skušajo doprinesiti k usklajevanju nacionalnih predpisov na najbolj aktualnih segmentih avtorskega prava. Direktive so obvezni pravni akti, s katerimi morajo države EGS v določenem času uskladiti svoje predpise, kar je v določenih primerih lahko tudi zelo boleče, kadar se nacionalna zakonodaja radikalno razlikuje od direktiv. Naštejmo jih le nekaj za ilustracijo:

- **Direktiva Sveta o pravnem varstvu računalniških programov**, ki ščiti računalniške programe v katerikoli obliki in v določeni meri ureja tudi področje vpogleda v strukturo računalniškega programa. To omenjam zaradi tega, ker je bilo to vprašanje pred časom zelo aktualno v primeru tožbe proti Micro-

6 http://firewall.unesco.org/culture/laws/copyright/html_eng/state1952.htm

softu. Sodnica, ki se je ukvarjala s primerom, je zahtevala od Microsofta, da dovoli konkurenci vpogled v izvorno kodo Windows. Razlog tožbe in odločitve sodnice naj bi bil v neupravičenem forsiranju Microsoftovega izdelka za dostop do svetovnega spleta, s čimer se konkurenca seveda ne strinja.

- **Direktiva Sveta o pravici dajanja v najem, pravici posojanja in o določenih pravicah, ki so sorodne avtorski na področju intelektualne lastnine.** Ta direktiva je zelo pomembna, zlasti zaradi ločevanja med pravico do posojanja in pravico dajanja v najem. Obe pravici sta izključni pravici avtorja, vendar obstaja pomembna razlika med njima. Dajanje v najem pomeni dajanje v uporabo za določen čas z namenom doseči posredno ali neposredno ekonomsko korist. Posojanje pa pomeni dajanje v uporabo za določen čas, brez doseganja posredne ali neposredne ekonomske koristi, če poteka preko ustanov, ki so dostopne javnosti (npr. javne knjižnice). Rekli smo že, da sta obe pravici izključni, vendar pa posamezne države lahko iz kulturnih ali drugih razlogov odstopijo od izključne pravice pri izposoji in jo zreducirajo samo na poplačilno pravico. Tudi glede poplačil so možne izjeme, in države članice lahko nekatere ustanove oprostijo takih plačil. S temi izjemami so upoštevali poseben položaj knjižničarstva in z njim povezano vprašanje bibliotečnih tantiem. Sorodne pravice, o katerih govori direktiva, pa zajemajo pravice izvajalcev do svojih izvedb, pravice proizvajalcev fonogramov, pravice producentov filmov ter pravice radiodifuznih organizacij.
- **Direktiva Sveta o pravnem varstvu podatkovnih zbirk** varuje podatkovne zbirke z dvema vrstama gradiva, in sicer zbirke avtorskih del in zbirke del, ki niso nujno avtorska. Podatkovna zbirka je po definiciji zbirka del ali gradiva, shranjenega in dostopnega z elektronskimi sredstvi ter elektronskega gradiva, ki je potrebno za delovanje podatkovne zbirke, npr. tezaver, indeksi, iskalni oz. indeksni sistemi za pridobitev ali predstavljanje informacij. Izrecno je izključen računalniški program, ki se uporablja za ustvaritev ali delovanje podatkovne zbirke. Predmet varstva pri podatkovni zbirki je ureditev njene vsebine in elektronsko gradivo (npr. tezaver), ki je potrebno za stvaritev ali delovanje zbirke. Varovane so podatkovne zbirke v celoti ali v bistvenem delu, da se prepreči njihovo ponovno uporabo za komercialno rabo. Avtorska dela, ki so vključena v zbirko, so varovana že sama po sebi z avtorsko in sorodnimi pravicami in niso predmet varovanja v smislu te direktive.
- **Direktiva Sveta o uskladitvi trajanja varstva avtorske in določenih sorodnih pravic** določa, da traja materialna pravica avtorja za čas življenja avtorja in še 70 let po njegovi smrti. Rok velja za vse kategorije avtorskih del, pri anonimnih in kolektivnih delih pa 70 let od objave. Trajanje moralnih avtorskih pravic pa zagotavlja najmanj za čas trajanja materialnih pravic. Tudi za sorodne pravice določa enoten rok 50 let od prve predstavitve javnosti.

S tem smo na kratko predstavili podlage, na katerih je zasnovan naš Zakon o

avtorski in sorodnih pravicah. Njegovi snovalci so dobro proučili sodobne teoretične in zakonodajne rešitve v svetu, upoštevali so tudi direktive EGS, ki jih ta predpisuje svojim članicam. Kot država z urejenim pravnim varstvom intelektualne lastnine uživa Slovenija velik ugled v svetu.

4 Razvoj avtorske zakonodaje na našem ozemlju

4.1 Obdobje Avstroogrške

Na slovenskih tleh smo dobili prvo avtorskopravno zaščito s cesarskim patentom o zaščiti književne in umetniške lastnine leta 1846, ki je bil leta 1895 zamenjan z avstrijskim zakonom o avtorskem pravu in se je v takratnem slovenskem prevodu imenoval Zakon o stvoriteljski (avtorski) pravici na delih slovstva, umetnosti in fotografije. Ta zakon je do sprejema Zakona o zaščiti avtorske pravice⁷ iz leta 1929 veljal tudi v stari Jugoslaviji, in sicer v Sloveniji, Dalmaciji, Hrvatski, Slavoniji ter Bosni in Hercegovini. V Medžimurju in Vojvodini je veljal madžarski zakon o avtorskem pravu iz leta 1848, Srbija, Makedonija in Črna gora pa zakona o zaščiti avtorjev niso imele.

Kot zanimivost naj omenim, da so se vsaj nekateri Slovenci že zelo zgodaj zavedali pomena varovanja avtorskih pravic, saj o cesarskem patentu iz leta 1846 že leta 1851 v časopisu *Novice kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči* piše znameniti tržičan Peter Hicinger, ki v članku z zvenečim naslovom *Ne kradi!*⁸ obsodja krajo intelektualne lastnine in neopravičeno okoriščanje na račun imetnikov avtorskih pravic. Zelo natančno analizira patent in pojasnjuje njegovo vsebino. Intelektualno lastnino smatra za enakovredno drugim oblikam lastnine in poziva k spoštovanju zakona.

Oglejmo si na kratko vsebino omenjenega patenta.

Pravice avtorjev:

1. Avtorska dela, to je "pismenski" in literarni izdelki, so last avtorjev, za katere se šteje tudi naročnik, izdajatelj ali založnik, če s pogodbo ni drugače določeno.
2. Avtor ima s svojim izdelkom pravico prostega razpolaganja in pravico prve objave. Svojo pravico lahko v celoti ali deloma prenese na drugo osebo.

⁷ *Uradni list kraljevske banske uprave Dravske banovine*, št. 24/1930.

⁸ *Novice kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči*, 9(1851), št. 32, str. 161; št. 33, str. 166.

3. Vsako razmnoževanje po predpisih izdanega (objavljenega) avtorskega dela, opravljeno na mehanografski način, brez dovoljenja avtorja ali njegovega pravnega naslednika, se šteje za "ponatis" (nezakonito izdajo).
4. Za "ponatis" se šteje tudi natis rokopisov, poučnih in zabavnih govorov brez dovoljenja avtorja ali njegovega pravnega naslednika, prav tako samostojno izdani izvlečki iz del drugega pisatelja.
5. Dovoljeno pa je: navajanje posameznih mest iz izdanih del; jemanje posameznih sestavkov iz večjega dela, časnika ali periodičnega dela, pesmi itd. za njihovo ponovno raziskovanje in literarno-zgodovinsko delo, za zbirko izvlečkov iz del več pisateljev za cerkveno in šolsko rabo, ali za časnike in periodične publikacije. Pogoji je navedba vira in da prevzeti del ne presega ene pole zadevne knjige; politični časniki morajo navesti samo vir; prevod v drug jezik, razen če si avtor ni te pravice pridržal zase.
6. Pri glasbenih delih se za "ponatis" (nezakonito izdajo) šteje tudi natis rokopisov ali že izdanih del brez dovoljenja avtorja ali pravnega naslednika. Dovoljeno je le jemanje posameznih sestavkov za periodične publikacije in predelava del.
7. Besedilo pesmi, ki sodi h glasbenemu delu, se lahko natisne z njim, če ni s pogodbo drugače določeno. Za natis samih pesmi brez glasbe je potrebno dovoljenje pesnika.

Ostali paragrafi (8 – 12) govorijo o izvajanju glasbenih del in reproduciranju slik.

Čas trajanja avtorskih pravic je določen za čas življenja avtorja in še trideset let po njegovi smrti za dediče, ki jim je avtor prepustil pravico. Enaka doba 30 let velja za anonimna dela, in sicer pripada založniku. Pri delih, ki se izdajo po smrti pisatelja, pripadajo pravice izdajatelju. Enake pravice veljajo pri drugem in naslednjih natisih. V nadaljevanju govori patent o šolskih izdajah in o kaznih za kršitev, ki so zaplemba nezakonitih izvodov ter denarna ali zaporna kazen.

4.2 Obdobje Jugoslavije

S sprejetjem zakona o zaščiti avtorske pravice⁹, 26.12.1929 leta (dopolnjen leta 1931), je pričela na ozemlju celotne Kraljevine veljati enotna avtorskopravna zaščita. Ta zakon je bil za takratne razmere eden najmodernejših, z gledoval se je po takratnih sodobnih zakonodajah in načelih Bernske konvencije, h kateri je Jugoslavija pristopila že leta 1930 in 1931. Pobudnik, avtor in komentator tega

⁹ Zakon o zaščiti avtorske pravice, z dne 26.12.1929. Službeni list Kraljevine Jugoslavije, št. 304/1929, št. 264/1931.

zakona je bil slovenec Janko Šuman, takratni prvi predsednik Uprave za varstvo industrijske lastnine v Beogradu.

Prvi avtorski zakon po 2. svetovni vojni je bil sprejet 25.5.1946¹⁰. Bil je prilagojen novi družbeni ureditvi in je v ospredje postavljala vlogo države. Država je bila lastnik avtorskih pravic za vse narodne umetniške stvaritve, od imetnikov avtorskih pravic pa je lahko prevzela nase določene avtorske pravice, po poteku trajanja avtorskih pravic pa so te prešle nanjo. Dediči ne morejo preprečiti objave avtorskih del, imajo le pravico do povračila. Državljan FLRJ je lahko delo objavil v tujini le, če ga je prej ponudil v objavo doma. Te in druge določbe so bile v nasprotju z Bernsko konvencijo, čeprav je Jugoslavija k njej ponovno pristopila leta 1951.

Nov zakon o avtorski pravici iz leta 1957¹¹ je skušal odpraviti zgoraj naštetih pomanjkljivosti, in se uskladiti z Bernsko konvencijo. Uredil je status kinematografskega dela, stvaritev v delovnem razmerju (materialna pravica objave praviloma za deset let pripada delodajalcu), prvič pa so bile urejene tudi nekatere osebnostne pravice (dnevniki, zasebna pisma, portreti).

Naslednji zakon iz leta 1968¹² je poskrbel za uskladitev naše zakonodaje s stockholmskim tekstom Bernske konvencije za varstvo književnih in umetniških del iz leta 1976 in tudi s svetovno konvencijo o avtorski pravici, ki jo je Jugoslavija že ratificirala oz. podpisala. Ustava iz leta 1963 je namreč okrepila samoupravni položaj delavcev in je bilo to treba uskladiti tudi z avtorskim zakonom. Zakon tudi na specifičen način ureja avtorstvo pri kinematografskih delih – glavni avtor pri risanem filmu je glavni risar, prvič je vnešeno določilo o avtorskoopravnih pogodbah, ureja pa tudi režim pravice prevoda.

Zadnji zakon SFRJ¹³ je bil sprejet leta 1978 (z dvema dopolniloma že leta 1987 ter po enim dopolnilom v letih 1986, 1988 in 1990 ter dvema dopolniloma leta 1994) in pomeni predvsem uskladitev z novo ustavo iz leta 1974. Poseben poudarek je namenjen samoupravnemu dogovarjanju in sporazumevanju, pomembnejša pa postane vloga republik pri dedovanju, dovoljevanju prevodov, ne ureja pa področja osebnostnih pravic (pisma, portreti), ker sodi to področje v pristojnost republik in pokrajin.

10 Zakon o zaščiti avtorske pravice, z dne 25.5.1946. Uradni list FLRJ, št. 45/46.

11 Zakon o avtorski pravici, z dne 9.7.1957. Uradni list SFRJ, št. 36/57, 11/65.

12 Zakon o avtorski pravici, z dne 19.7.1968. Uradni list SFRJ, št. 30/68.

13 Zakon o avtorski pravici, z dne 30.9.1978. Uradni list SFRJ, št. 19/78, popravek št. 34/78, dopolnilo št. 24/86, popravek 75/88, dopolnilo št. 21/90. Dopolnilo UL RS, št. 63/94, popravek št. 70/94.

5 Slovenski zakon o avtorski in sorodnih pravicah

Slovenski Zakon o avtorski in sorodnih pravicah¹⁴ (v nadaljevanju ZASP) je pričel veljati 29. 4. 1995, z dopolnilom 26.01.2001¹⁵. Z njim je naša država dobila sodoben in celovit avtorski zakon, ki je našo zakonodajo prilagodil evropskim trendom na tem področju, saj upošteva veljavne mednarodne konvencije in direktive Evropske gospodarske skupnosti in predstavlja pravno osnovo za ureditev avtorske pravice in sorodnih pravic kot dela intelektualne lastnine. Kulturni, socialni in gospodarski pomen avtorske pravice in sorodnih pravic in učinkovitost tega varstva velja danes za eno od meril civiliziranosti družbe.

ZASP spada med evropske kontinentalne avtorskopravne sisteme, ki temeljijo na avtorju - fizični osebi kot središču celotne ureditve. Avtorska pravica je človekova pravica, ki temelji na naravnem pravu in iz katere izvirajo absolutna moralna in premoženjska opravičenja. Avtorska pravica nastane zmeraj in predvsem pri avtorju kot fizični osebi.

Področje, ki ga ureja avtorsko pravo, postaja v svetu vedno bolj aktualno, tako s kulturnih kot tudi gospodarskih vidikov. Avtorska pravica in sorodne pravice so temeljnega pomena za pospešitev in predstavitev kulturnega ustvarjanja in kulturnega življenja družbe, ker zagotavljajo eksistenco duhovnih ustvarjalcev in poustvarjalcev in s tem posredno tudi identiteto nekega naroda. Z gospodarske plati pa za gospodarske panoge, ki se navezujejo na avtorsko pravico in njej sorodne pravice (kot npr. založništvo, filmska produkcija, fonogramska in videogramska industrija, RTV organizacije itd.).

Sam gospodarski pomen teh dejavnost najbolj ponazarja dejstvo, da je bilo varstvo intelektualne lastnine eno pomembnih področij na pogajanjih t. i. Urugvajske runde GATT in je bilo nato v obliki sporazuma TRIPS (paket o pravicah intelektualne lastnine, kamor sodijo tudi avtorske pravice) sprejeto kot obvezna vsebina nove Svetovne trgovinske organizacije WTO. Intelektualna lastnina je bistveni element vsakršne mednarodne trgovine, tudi najbolj klasičnega uvoza ali izvoza blaga.

Avtorske pravice, skupaj s pravicami industrijske lastnine, sodijo v celoto pravic intelektualne lastnine, torej pravic, ki izhajajo iz znanstvene, tehnične, izumiteljske ter umetniške ustvarjalne dejavnosti človeka.

¹⁴ Zakon o avtorski in sorodnih pravicah. UL RS, št. 21/95.

¹⁵ Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o avtorski in sorodnih pravicah. UL RS, št. 9/2001.

Slovenski ZASP ureja:

- pravico avtorjev na njihovih delih s področja književnosti, znanosti in umetnosti (avtorska pravica);
- pravice izvajalcev, proizvajalcev fonogramov, filmskih producentov, radijskih ali televizijskih (RTV) organizacij in založnikov (sorodne pravice);
- individualno in kolektivno uveljavljanje avtorske in sorodnih pravic.

5.1 Osnovni pojmi in definicije v ZASP

5.1.1 Javnost

Izraza "javen" ali "javnost" po tem zakonu pomenita, da gre za večje število oseb, ki so izven običajnega kroga družine ali kroga osebnih znancev¹⁶. V avtorskem pravu je pojem javnega ali javnosti zelo pomembno merilo in bistven element pri definicijah, npr. objave in izdaje, s tem pa določa pogoje za tako pomembna vprašanja, kot so vsebinske omejitve avtorske pravice in sorodnih pravic, čas trajanja teh pravic, kolektivno uveljavljanje pravic itd. Pojem javnega zamejuje vse netelesne oblike materialnih avtorskih pravic (pravice javne priobčitve dela) saj so avtorskoppravno relevantne le, če potekajo javno ali za javnost.

5.1.2 Objava in izdaja

(1) Objava po tem zakonu pomeni, da je avtorsko delo ali predmet sorodne pravice z dovoljenjem upravičenca postalo dostopno javnosti.

(2) Izdaja po tem zakonu pomeni, da je zadostno število že izdelanih primerkov dela ali predmeta sorodne pravice z dovoljenjem upravičenca ponujenih javnosti ali danih v promet¹⁷.

Pojma objave in izdaje sta tesno povezana s pojmom javnosti. Uvedba kriterijev objavljenega in izdanega dela v besedilo zakona, ima predvsem namen varovati položaj avtorja, predvsem njegovo najbolj primarno moralno pravico prve objave. Poleg tega pa instrumenta objave in izdaje urejata tudi razmerje oz. ravnotežje med interesi avtorja in interesi družbe tako, da družbi pod določenimi pogoji omogočata predvsem vsebinske omejitve avtorske pravice, v nekaterih primerih pa tudi časovne omejitve avtorske pravice. Podobno velja tudi za sorodne pravice. Pogoj za omenjene omejitve pravice je namreč ta, da je bilo delo ali predmet sorodne pravice objavljeno ali izdano.

¹⁶ ZASP, 2. člen.

¹⁷ ZASP, 3. člen.

Poglavitna razlika med objavo in izdajo je v tem, da se izdaja nanaša na telesne oblike avtorskih del. Izdaja je opredmetena oblika objave, v poštev pridejo opredmetenja vseh vrst (knjige, CD-ROM-i, mikrokopije, grafični listi ...).

Pogoj za objavo in izdajo je dovoljenje upravičenca, ki je lahko avtor, imetnik avtorske pravice ali sorodnih pravic.

Avtorsko delo je postalo dostopno javnosti, če ga je večje število oseb, ki so zunaj običajnega kroga družine ali osebnih znancev, čutno zaznalo. Do objave lahko pride z realizacijo ene od materialnih pravic v telesni obliki (reproduciranje, distribuiranje, dajanje v najem) ali v netelesni obliki (npr. javno izvajanje, javno predvajanje, javno prenašanje, javno prikazovanje). Čas in kraj dostopnosti javnosti za samo objavo nista bistvena.

5.1.3 Varovana dela

Avtorska dela so individualne intelektualne stvaritve s področja književnosti, znanosti in umetnosti, ki so na kakršenkoli način izražene. Za avtorska dela veljajo zlasti:

- govorjena dela, kot npr. govori, pridige, predavanja;
- pisana dela, kot npr. leposlovna dela, članki, priročniki, študije ter računalniški programi;
- glasbena dela z besedilom ali brez besedila;
- gledališka, gledališko-glasbena in lutkovna dela;
- koreografska in pantomimska dela;
- fotografska dela in dela, narejena po postopku, podobnem fotografiranju;
- avdiovizualna dela;
- likovna dela, kot npr. slike, grafike in kipi;
- arhitekturna dela, kot npr. skice, načrti ter izvedeni objekti s področja arhitekture, urbanizma in krajinske arhitekture;
- dela uporabne umetnosti in industrijskega oblikovanja;
- kartografska dela;
- predstavitve znanstvene, izobraževalne ali tehnične narave (tehnične risbe, načrti, skice, tabele, izvedenska mnenja, plastične predstavitve in druga dela enake narave)¹⁸.

18 ZASP, 5. člen

5.2 Avtorska dela kot predmet avtorskih pravic

Avtorsko pravo obravnava avtorska dela kot predmet avtorskih pravic. Od njih moramo razlikovati izume kot predmet patentov, ki spadajo med ustvarjalne dosežke tehnične narave. Njihove poglavitne lastnosti so novost, industrijska uporabljivost in to, da so doseženi z ustvarjalnim delom na ravni izumiteljstva. Odkritje pa je ugotovitev določenih naravnih zakonitosti, ki ni varovano niti z avtorskim niti s patentnim pravom.

5.2.1 Predpostavke avtorskega dela

ZASP določa pet predpostavk za obstoj avtorskega dela in sicer:

- stvaritev;
- individualnost;
- duhovnost;
- področje (znanosti, umetnosti, književnosti);
- izraženost.

Avtorsko delo je stvaritev, ki je izražena. Pomeni predvsem, da gre za rezultat človeškega ravnanja, saj je samo človek sposoben ustvarjanja. Izdelek stroja ali živali ni avtorsko delo. Pri stvaritvi gre za ustvarjalno dejavnost konkretne osebe, ki vodi do nastanka dela. Pri plagiatu ni obstoja avtorskega dela plagiatorja.

Človeško ustvarjanje je po naravi stvari osebno, izvorno, individualno. Ta individualnost se nujno kaže v samem delu, rezultat, to je stvaritev, ima individualne poteze avtorja, to je svojevrstnost, inovativnost, samosvojost. Individualnost prihaja od avtorja, kaže in presoja pa se na samem delu. Individualnost je značilnost, ki avtorsko delo po eni strani ločuje od množice avtorsko nevarovanih vsakdanjih predmetov in pojavov, po drugi strani pa od umetniške in kulturne dediščine, ki je v obči lasti, ter po tretji strani od drugih varovanih avtorskih del.

Originalnost avtorskega dela danes težko razumemo kot izvornost, saj resnične izvornosti v pogojih sodobnega ustvarjanja danes ne more biti. Avtorska dela so pogosto večplastna, večpomenska, večdimenzionalna in temu primerno se tudi njihova novost kaže z različnih vidikov. Pri avtorskem delu se ne ugotavlja objektivna novost, ampak individualnost, ki je posledica ustvarjalnega podviga avtorja, ki pa je lahko črpal iz množice obstoječih pojavov, podatkov in stvaritev, torej iz splošne kulturne dediščine človeštva. Če pa avtor ustvari delo z individualnimi potezami, ne da bi zavestno ali podzavestno prevzemal neposredno iz drugega dela, je ta njegova stvaritev avtorsko varovana. Z njegovega vidika gre za avtorsko delo, za subjektivno novost.

Nadaljnja predpostavka avtorskega dela je, da gre za delo človeškega duha, za duhovno stvaritev. V delu mora odsevati človeški duh, z njim se izražajo misli,

občutki, čustva itd. Za to duhovno vsebino avtorskega dela ni nujno, da je razumljiva vsem, pomembno pa je, da je posredno ali neposredno zaznavna.

Hkrati pa duhovnost avtorskega dela opozarja, da gre pri avtorskem delu za netelesni proizvod. Treba je razlikovati avtorsko delo kot nematerialno stvaritev od njegovih nosilcev (medijev). Avtorsko delo je delo duha, ki se v celoti načrtuje in oblikuje v avtorjevem duhu, nato pa se od njega loči po tem, da se izrazi na ustreznih materialnih ali nematerialnih nosilcih, ki omogočajo čutno zaznavo (beseda, zvok, črta, barva, telo). Duhovna stvaritev s tem postane objektivni duh, je izražena in obstaja sama po sebi, vendar ne za sebe, ampak za to, da jo sprejme drug duh, torej za čutno zaznavo ali duhovno doživetje drugih oseb. Avtorska dela so osvobodjena časa in prostora in neizčrpna, uporabijo ali izrazijo se lahko nešteto krat, ne da bi bila konzumirana ali drugače izrabljena v svoji kakovosti. Avtorsko delo kot nematerialna dobrina je absolutno v lasti avtorja, avtor ima na njem pravice duhovne lastnine. Isto avtorsko delo se lahko pojavlja in izkorišča sočasno neomejeno krat, na različnih koncih sveta in na različne načine, ne da bi bilo s tem izčrpano. Vse te številne izrazne oblike, z materialnim ali nematerialnim nosilcem, izvirajo iz istega avtorskega dela kot nematerialne dobrine, ki je ostala v oblasti avtorja.

Četrta predpostavka za obstoj avtorskega dela je, da pripada kategorijam znanosti, književnosti ali umetnosti. Triada opisanih področij je bila sprejeta v mednarodne konvencije, na njihovi podlagi tudi v nacionalne zakone. Avtorsko-pravno varstvo uživajo poleg čiste umetnosti tudi stvaritve, ki imajo uporabni namen, kot so kič, zabavna glasba in druge trivialne stvaritve, elektronski in drugi načini izražanja, ne pa samo klasična umetnost.

Nadaljnja predpostavka za obstoj avtorskega dela je, da je izraženo, in sicer na kakršen koli način. To pomeni, da se manifestira v zunanjem svetu tako, da je zaznavno za človeške čute. V poštev pridejo vsi možni načini in oblike, neko arhitekturno delo se npr. izrazi v načrtu, maketi, zgrajenem objektu, fotografiji objekta itd. Izraženost torej ne pomeni, da mora biti avtorsko delo tudi materialno fiksirano, torej utelešeno na materialnem nosilcu. Številna avtorska dela niso nikoli fiksirana na materialnem nosilcu, pa so vseeno izražena (pantomima, improvizirana glasba, govor). Pri izraženosti tudi ni pomembno, ali ga človek lahko zaznava neposredno ali pa le s tehničnimi, optičnimi ali drugimi pripomočki.

5.2.2 Kategorije avtorskih del

Govorjena dela:

- govori (politični, sodni, slovesni); praviloma javni, iz tega sledi omejitev avtorske pravice zaradi javnih interesov;
- pridige (kategorija avtorskih del, ki je pogosta v svetovni književnosti);

- predavanja (imajo praviloma značaj individualne duhovne stvaritve in torej avtorskega dela). Pri tem šolska stopnja (vrtec, osnovna šola, srednja šola, višja in visoka šola, podiplomski študij ipd.), vrsta šole (obvezna, državna, zasebna, dopisna) in vsebina poučevanja niso odločilni.

Govorjena dela že pojmovno niso fiksirana na nekem telesnem nosilcu. S fiksiranjem na takem nosilcu, ki pomeni reproduciranje, za kar je potreben ustrezen prenos pravice, pa lahko postanejo pisana dela, fonogrami, videogrami itd.

Pisana dela

Pisana dela so avtorska dela, pri katerih se jezikovna miselna vsebina izrazi v obliki pismenk ali drugih znakov. Če so izpolnjeni pogoji individualne duhovne stvaritve, pridejo po členu 5/2 tč. 2 ZASP v poštev vse literarne oblike (npr. romani, novele, pesmi), članki (npr. znanstveni, časopisni), priročniki, znanstvene disertacije in druge študije (npr. znanstvenoraziskovalne naloge), računalniški programi. Predmet varstva pri pisanih delih je oblikovanje in vodenje misli, ustvarjalni izbor, razporeditev, uskladitev in razdelitev gradiva in sploh vsebina dela, razen če gre za splošne ideje, načela in odkritja. Zavarovana je tudi zgodba, scenarij, etnološka študija, opravljena po znanstveni metodi na terenu, reklamni prospekti, osebno pismo, osebni dnevnik. Niso pa varovani obrazci, besedilo turističnega ali reklamnega prospekta, poročilo, telefonski imenik, katalog, cenik.

Izjemoma se lahko individualna ustvarjalnost pokaže tudi v eni sami besedi, npr. Najdihojca, Pedenjped, Slovenclj, Ciciban in bi bilo v takih primerih avtorsko-pravno varstvo na mestu.

Glasbena dela

Varovane so vse glasbene zvrsti (od klasične do zabavne glasbe in tudi njihovi deli, npr. glasbeni stavek). Niso pa varovani posamezni zvoki, saj so obče dobro, in glasbeni motivi. Na področju glasbenih del se je najprej in v največji meri uveljavilo kolektivno uveljavljanje avtorskih pravic.

Gledališka dela

Gre za dela, ustvarjena praviloma za uprizoritev na posebej prirejenem odru.

Koreografska in pantomimska dela

Pri teh delih se njihova duhovna vsebina izrazi z govornico telesa. Tudi ta dela spadajo med t. i. odrska dela v prej navedenem smislu. ZASP ne zahteva, da so fiksirana na materialnem nosilcu, varovana je tudi improvizacija.

Tudi pri koreografskih in pantomimskih delih velja pogoj individualne duhovne stvaritve v smislu čl. 5/I ZASP. Ta ni izkazan pri športnih in akrobatskih podvigih ter pri artistični dresuri živali, zato te dejavnosti ni mogoče varovati z avtorsko pravico.

Fotografska dela

Zakon varuje le tiste fotografije, ki so avtorska dela, ki so individualne duhovne stvaritve fotografa. Fotografska dela so v celoti izenačena z drugimi avtorskimi deli.

Likovna dela

Zajema dela s klasičnega področja (slika, grafika, kipi) in jih ločuje od industrijskega oblikovanja in uporabne umetnosti. Upoštevajo so torej stvaritve s področja risanja, slikarstva, grafike, kiparstva. Vrste in tehnike likovnega izražanja so nerelevantne, prav tako materiali in mediji, ki se uporabljajo za likovni izraz.

Arhitekturna dela

ZASP je prvi avtorski predpis pri nas in eden redkih v Evropi, ki obravnava arhitekturna dela samostojno.

Dela uporabne umetnosti in industrijskega oblikovanja

To so dvo- ali tridimenzionalne stvaritve, ki imajo uporabne funkcije. Zaradi njihovega funkcionalnega poslanstva je maneverski prostor za ustvarjalnost zmanjšan in pogosto je prisotno prevzemanje rešitev (npr. oblikovanje pohištva). Pogosto so ta dela varovana tudi kot industrijska lastnina.

Kartografska dela

Avtorsko pravo varuje pri kartografskih delih t. i. kartografsko maniro, to je izbira in poudarki določenih podatkov, grafično oblikovanje karte, uporaba posebnih simbolov. V poštev pridejo vse karte, od šolskih do načrtov mest.

Predstavitve znanstvene, izobraževalne ali tehnične narave

Predstavitve so avtorsko varovane, če so individualne duhovne stvaritve in spadajo na področja znanosti, izobraževanja in tehnike. Bistveno pri tem je, da je avtorskoppravno varovana le predstavitev kot taka, ne pa znanstvene, tehnične in druge rešitve in misli, ki so v njej. Slednje so lahko varovane s patentnim pravom. Varovana je npr. predstavitev konstrukcijske risbe stroja kot njegova ustvarjalna grafična podoba, če pa nekdo po tej risbi izdelava stroj, s tem ne krši avtorske pravice avtorja risbe. V to kategorijo sodijo tudi izvedenska mnenja.

Vendar pa so zgoraj navedene kategorije avtorskih del navedene v zakonu le kot primer, važno je le, da izpolnjujejo vse predpostavke za avtorsko delo (individualnost, intelektualnost, stvaritev avtorskega dela vloženo veliko ali malo truda ali sredstev, ni važen obseg dela niti ocena umetniške vrednosti dela, prav tako ne more biti fiksirano na materialnem nosilcu.

Sestavine avtorskih del uživajo enako varstvo kot sama dela, če so same po sebi individualne intelektualne stvaritve. Varovani so tudi osnutki (skice, predloge, rokopisi), naslovi in drugi sestavni deli avtorskega dela, če le izpolnjujejo splošne zakonske pogoje. Pri tem ni pomemben njihov obseg niti stopnja končne izdelanosti. Tudi predelava gradiva, ki samo ni avtorsko delo, npr. ljudska pesem, je avtorsko delo, če izpolnjuje splošne pogoje iz zakona.

Zbirke avtorskih del ali drugega gradiva, kot so enciklopedije, antologije, baze podatkov, zbirke dokumentov ipd., ki so po izbiri, uskladitvi ali razporeditvi vsebine individualne intelektualne stvaritve, so samostojna avtorska dela. Z uvrstitvijo prvotnih del v zbirko ne smejo biti prizadete pravice avtorjev teh del; z uvrstitvijo prvotnega gradiva v zbirko to gradivo ne postane varovano delo¹⁹.

Sestavni deli zbirke so lahko avtorska dela ali drugo gradivo, kar za samo zbirko ni bistveno. Bistvena je ustvarjalnost pri njihovi izdelavi.

Zbirke so periodične (časopisi, revije) ali neperiodične (enciklopedije, slovarji, zborniki), tudi prospekti. Predmet varstva pri zbirki so izbor ali uskladitev ali razporeditev gradiva, ne pa samo gradivo. Tudi baze podatkov so zbirke.

5.2.3 Nevarovane stvaritve

Poleg varovanih poznamo tudi nevarovane stvaritve. Avtorskopravno niso varovane:

- ideje, načela, zamisli, odkritja;
- uradna besedila z zakonodajnega, upravnega in sodnega področja;
- ljudske književne in umetniške stvaritve.

Prevodi uradnih besedil so avtorskopravno varovani, razen če so objavljeni kot uradna besedila²⁰.

5.3 Avtor in avtorska pravica

5.3.1 Avtor

Avtor je fizična oseba, ki je ustvarila avtorsko delo. Avtor je lahko samo fizična oseba, kajti stvaritev je individualni in duhovni podvig in tega je zmožen samo človek. Zato avtor ne more biti stroj (npr. računalnik) ali žival (npr. opica, ki nar-

¹⁹ ZASP, 8. člen.

²⁰ ZASP, 9. člen.

iše sliko) in tudi ne pravna oseba²¹. Če je delo, ki je nastalo s sodelovanjem več avtorjev, nedeljiva celota, pripada vsem soavtorjem nedeljiva avtorska pravica na tem delu.

5.3.2 Avtorska pravica

Avtorska pravica je monopol avtorja nad izkoriščanjem njegovega avtorskega dela in pripada avtorju na podlagi same stvaritve dela.

Avtorska pravica je enovita pravica na avtorskem delu, iz katere izvirajo izključna osebna opravičenja (moralne avtorske pravice), izključna premoženjska opravičenja (materialne avtorske pravice) in druga opravičenja avtorja (druge pravice avtorja). Kadar govorimo o avtorski pravici v ednini, mislimo na celoto vseh upravičenj avtorja, ki vsebuje posamezne pravice avtorja. Tako moralne kot materialne pravice avtorja so časovno omejene na dobo 70 let po smrti avtorja.

V nadaljevanju si bomo natančneje ogledali le tiste pravice avtorja, s katerimi knjižničarji pri svojem delu najpogosteje pridejo v stik.

5.3.3 Moralne avtorske pravice

Moralne avtorske pravice varujejo avtorja glede njegovih duhovnih in osebnih vezi do dela. To so: pravica do priznanja avtorstva, pravica spoštovanja dela, pravica prve objave in pravica do skesanja.

Avtor ima izključno pravico odločiti, ali, kdaj in kako bo njegovo delo prvič objavljeno.

Avtor ima izključno pravico do priznanja avtorstva na svojem delu. Lahko določi, ali naj se pri objavi dela navede njegovo avtorstvo ali ne in s kakšno oznako.

Avtor ima izključno pravico, da se upre skazitvi in vsakemu drugemu posegu v svoje delo ali vsaki uporabi svojega dela, če bi ti posegi ali ta uporaba lahko okrnili njegovo osebnost.

Avtor ima izključno pravico do skesanja nad svojim delom. To pomeni, da lahko prekliče materialno pravico, ki jo je posredoval npr. založniku, če ima za to utemeljene razloge in predhodno povrne škodo, ki s tem nastane²².

5.3.4 Materialne avtorske pravice

Materialne avtorske pravice varujejo premoženjske interese avtorja s tem, da izključno avtor dovoljuje ali prepoveduje uporabo ali izkoriščanje svojega dela

21 ZASP, 10. člen.

22 ZASP, 20. člen.

ali primerkov svojega dela. Če zakon ne določa drugače, je uporaba avtorskega dela dopustna le, če je avtor v skladu s tem zakonom in pod pogoji, ki jih je določil, prenesel ustrezno materialno pravico²³. Pri tem je treba opozoriti, da ekonomska korist ni nujna posledica izkoriščanja avtorskega dela. Edini kriterij za izkoriščanje avtorskega dela je reproduciranje avtorskega dela kot nematerialne dobrine.

22. člen ZASP opredeljuje tri vrste uporabe avtorskih del in sicer uporabo del v telesni, netelesni in spremenjeni obliki.

- **Uporaba dela v telesni obliki** obsega zlasti naslednje avtorjeve pravice:
 1. **pravico reproduciranja** (izključna pravica, da se delo fiksira na materialnem nosilcu ali drugem primerku, ne glede na vrsto postopka in primerka ali njihovo število. Delo se reproducira zlasti v obliki grafičnega razmnoževanja, tridimenzionalnega razmnoževanja, zgraditve ali izvedbe arhitekturnega objekta, fotografiranja, tonskega ali vizualnega snemanja ter shranitve v elektronski obliki);
 2. **pravico distribuiranja** (izključna pravica, da se izvornik ali primerki dela dajo v promet s prodajo ali drugačno obliko prenosa lastninske pravice in s tem namenom ponudijo javnosti);
 3. **pravico dajanja v najem** (izključna pravica, da se izvornik ali primerki dela dajejo v rabo za določen čas ter za neposredno ali posredno gospodarsko korist).
- **Uporaba del v netelesni obliki** (javna priobčitev) obsega naslednje avtorjeve pravice:
 1. **pravico do javnega izvajanja** (javno recitiranje dela s področja književnosti, javna živa izvedba glasbenega dela, javna odrska uprizoritev dela);
 2. **pravico javnega prenašanja** (če se recitacije, izvedbe ali uprizoritve del prenašajo po zvočniku, zaslonu ali podobni napravi zunaj prostora ali kraja izvedbe);
 3. **pravico javnega predvajanja s fonogrami in videogrami** (predvajanje posnetih fonogramov in videogramov s pomočjo videorekorderja na televizijskem zaslonu v prisotnosti javnosti);
 4. **pravico javnega prikazovanja** (predvajanje posnetih fonogramov in videogramov s pomočjo videoprojektorja na platnu ali na steni v prisotnosti javnosti);
 5. **pravico radiodifuznega oddajanja** (priobčenje dela javnosti s pomočjo radijskih in televizijskih signalov);
 6. **pravico radiodifuzne retransmisije** (sočasno in nespremenjeno RTV oddajanje programa neke druge RTV postaje);

23 ZASP, 21. člen.

7. **pravico sekundarnega radiodifuznega oddajanja** (radijski ali televizijski sprejemnik v prisotnosti javnosti);
 8. **pravico dajanja na voljo javnosti** (novost, ki je bila v zakon uvrščena z Zakonom o spremembi in dopolnitvi Zakona o avtorski in sorodnih pravicah januarja 2001 in zadeva omogočanje dostopa do avtorskih del na svetovnem spletu. Avtor ima izključno pravico, da se, po žici ali brezžično, delo naredi dostopno javnosti na način, ki omogoča posameznikom dostop do njega s kraja in v času, ki ju sami izberejo ali da se delo pošlje posamezniku na podlagi ponudbe, ki je namenjena javnosti - npr. objava na spletni strani).
- **Uporaba dela v spremenjeni obliki** obsega zlasti naslednje avtorjeve pravice:
 1. pravico do predelave;
 2. pravico do avdiovizualne priredbe.

Avtor ohrani svoje pravice na predelanem delu, avtor predelave pa je soudeležen pri materialnih pravicah na novem delu. Izjema pa velja za filmske priredbe, kjer avtor prvotnega dela izključno in neomejeno prenese na filmskega producenta vse materialne in druge pravice, če pogodba ne določa drugače.

Pri naštetih oblikah izkoriščanja avtorskega dela ima monopol avtor, torej svoje avtorsko delo izkorišča le on sam ali pa pod določenimi pogoji to pravico prepuusti komu drugemu. Z odplačilnim prenosom materialnih avtorskih pravic, torej pravic do posameznih oblik izkoriščanja avtorskega dela, avtor uresničuje svoje premoženjske interese iz avtorske pravice. Materialne avtorske pravice se lahko prenašajo s pogodbami in z dedovanjem.

5.3.5 Druge pravice avtorja

Med druge pravice avtorja so uvrščene naslednje pravice:

- pravica dostopa in izročitve;
- sledna pravica;
- pravica javnega posojanja;
- pravica do nadomestila.

Med drugimi pravicami avtorja si bomo natančneje ogledali samo tiste, ki so v povezavi z delom knjižničarjev.

- **Pravica dostopa in izročitve**

Avtor ima pravico dostopa k izvirniku ali primerku svojega dela, ki je v posesti nekoga drugega, če je to potrebno zaradi uresničevanja pravice reproduciranja ali pravice predelave dela, in če to ne nasprotuje posestnikovim upravičenim interesom. Prav tako ima pravico zahtevati izročitev svojega

likovnega dela zaradi razstavljanja v RS²⁴. Pri likovnih delih pa ima avtor pravico biti obveščen o prodaji ali drugi odsvojitvi svojega likovnega dela, ki je v posesti drugega, in pravico do nadomestila v znesku 3% od maloprodajne cene – sledna pravica. S to pravico avtorja se knjižničarji običajno ne srečujemo.

- **Pravica javnega posojanja**

Pravica javnega posojanja je pravica do ustreznega nadomestila, kadar se daje izvirnik ali primerek dela v rabo za določen čas, brez neposredne ali posredne materialne koristi, in če poteka preko javnih zavodov ali zavodov s pravico javnosti.

Določbe tega člena ne veljajo za rabo:

- izvirnikov ali primerkov knjižničnega gradiva v javnih knjižnicah;
- arhitekturnih objektov;
- izvirnikov ali primerkov del uporabne umetnosti in industrijskega oblikovanja;
- izvirnikov ali primerkov del zaradi javne priobčitve;
- zaradi vpogleda del na kraju samem v zavodu ali za posojanje med zavodi;
- v okviru delovnega razmerja, če je raba namenjena izključno za izpolnjevanje obveznosti iz tega razmerja.

Javno posojanje izvirnikov ali primerkov računalniških programov in baz podatkov je izključna pravica njihovega avtorja²⁵.

Ta člen zakona je bil spremenjen leta 2001, v prejšnji verziji zakona je bilo v prvi alineji navedeno, da ne velja samo za rabo izvirnikov ali primerkov pisanih del v javnih knjižnicah. V praksi so bile zaradi tega hude težave, kajti knjižnice poleg pisanih del izposojajo tudi avdiovizualno gradivo. V nekaj primerih je inšpekcija knjižnicam prepovedala izposojanje videokaset, ker niso plačevale nadomestila za uporabo avtorskih del, knjižnice pa nadomestila niso imele komu plačati, saj še ni bilo kolektivne organizacije avtorjev, ki bi bila pooblaščenca za pobiranje nadomestil za javno posojanje videogramov, ki niso glasbena dela. Komerčne videoteke so knjižnice obtoževale nelojalne konkurence, saj so knjižnice zaračunavale izposojanje AV-gradiv, ponekod tudi previsoke zneske. V zmedo so se vključili še distributerji AV-gradiva, ki so z izgovorom, da so avtorske pravice na njihovih kasetah že vračunane v ceno, ponujali knjižnicam gradivo po znatno višji ceni, kot bi ga lahko kupile v redni prodaji, nato pa so jim po nekaj letih pošiljali obvestila o poteku licenc za izposojanje in zahtevo po uničenju kaset oz. zamenjavi z novimi. V pogodbah, ki so jih vsiljevali knjižnicam, so knjižnice obravnavali kot videoteke. Zdelo se je, da so zaradi nejasnih razmer vsi vpleteni

24 ZASP, 34. člen.

25 ZASP, 36. člen.

skušali nekaj zaslužiti, le avtorji so ostajali brez svojih upravičenj. Obstoječe kolektivne organizacije za kolektivno uveljavljanje pravic avtorjev so sicer za tista nadomestila, za pobiranje in delitev katerih so bile pooblašene, s knjižnicami sklepale individualne pogodbe, ponekod po dejanski uporabi avtorskih del v knjižnici, drugod pa v pavšalnih zneskih nadomestil, vendar ni bilo systemske rešitve na tem področju. Knjižnice so težko sprejemale zakonske obveznosti plačevanja nadomestil za uporabo avtorskih del v javnih knjižnicah. Čeprav ne gre za visoke zneske, je v nekaterih knjižnicah, ki imajo veliko takih prireditelj, kot je npr. predvajanje pravljič na kasetah, to pomenilo ogrožanje njihovih programov.

Narodna in univerzitetna knjižnica je skušala zapleteno situacijo razrešiti s predlogom za oblikovanje pogajalske skupine, ki bi knjižnice zastopala v pogajanjih z organizacijami za kolektivno uveljavljanje avtorskih pravic. Na ta način smo skušali enotno urediti plačevanje nadomestil za uporabo vseh vrst avtorskih del v javnih knjižnicah, oblikovati sistem plačevanja nadomestil po dejanski uporabi avtorskih del, doseči nižje tarife za knjižnice²⁶, preprečiti nelojalne ponudbe s strani distributerjev, doseči spoštovanje zakonske ureditve tega področja in se s tem približati zakonskim normam EU v zvezi z ureditvijo položaja avtorjev in varstvom intelektualne lastnine. Ker naj bi nadomestila za uporabo avtorskih del v javnih knjižnicah plačevalo Ministrstvo za kulturo RS, smo si posredno obetali tudi ugoden vpliv na oblikovanje kakovostne ponudbe AV-gradiva v javnih knjižnicah. Prišlo je do nekaj sestankov in pisnih predlogov dogovora s predstavniki pooblaščenih kolektivnih organizacij in predstavnikov Ministrstva za kulturo RS, nato pa se je akcija ustavila, kajti v parlamentarno proceduro je bil vložen predlog sprememb ZASP. Poleg nekaterih prilagoditev zakonodaji EU ter dodatne materialne pravice avtorja dajanja svojega dela na voljo javnosti, je bil za knjižničarje najbolj zanimiv predlog spremembe 36. člena ZASP, ki naj bi oprostitev plačila nadomestil za javno posojanje pisanih del v javnih knjižnicah razširil na knjižnično gradivo v javnih knjižnicah. Narodna in univerzitetna knjižnica in Zveza bibliotekarskih društev Slovenije sta se zelo angažirali za spremembo tega člena in njuno prizadevanje je bilo po vmesnih zapletih na koncu uspešno. Zakon namreč za knjižnično gradivo izključuje bibliotečne tantieme. To je sicer v škodo avtorjem, vendar pa upošteva izobraževalno, kulturno in drugo poslanstvo javnih knjižnic. Vendar pa novi Zakon o knjižničarstvu²⁷ v 56. členu za javno posojanje gradiva v splošnih knjižnicah uvaja knjižnično nadomestilo kot podporo avtorjem tega gradiva, ki imajo stalno bivališče v R Sloveniji ali ustvarjajo v slovenščini, s čimer bo odpravljeno prikrajšanje avtorjev. Vendar pa moramo ugotoviti, da tudi to področje zaenkrat v praksi še ni urejeno.

26 ZASP v svojem 153. členu dopušča možnost sklenitve tarifnih sporazumov med kolektivno organizacijo in uporabniki ali združenji uporabnikov, v katerih se določijo posebne tarife.

27 Zakon o knjižničarstvu. UL RS št. 87/2001.

Še enkrat pa poudarimo, da je posojanje računalniških programov in baz podatkov absolutna pravica avtorja. Če je bil z avtorjem dosežen sporazum, je javno posojanje dopustno. Če bi bilo mogoče posojati računalniške programe le proti plačilu, bi pomenilo to konec varstva programov, vsak bi si program raje izposodil kot pa kupil licenco²⁸. Poseben položaj nastane, kadar je skupaj s knjigo izdan tudi računalniški program kot njen sestavni del, kajti posojanje knjige je prosto, posojanje računalniškega programa pa je absolutna pravica avtorja. Presoditi je treba od primera do primera, in sicer kaj je osnova in kaj dodatek, da ne pride do zlorab.

- **Pravica do nadomestila**

Avtor ima pravico do ustreznega nadomestila za tonsko ali vizualno snemanje in za fotokopiranje svojega dela, ki se izvrši pod pogoji privatne ali druge lastne uporabe iz 50. čl. tega zakona.

Nadomestilo iz prejšnjega odstavka tega člena za tonsko in vizualno snemanje se plačuje:

1. pri prvi prodaji ali uvozu novih naprav za tonsko in vizualno snemanje,
2. pri prvi prodaji in uvozu novih praznih nosilcev zvoka ali slike.

Nadomestilo iz prvega odstavka tega člena se za fotokopiranje plačuje:

1. pri prvi prodaji ali uvozu novih naprav za fotokopiranje,
2. od fotokopij, narejenih za prodajo, in sicer mesečno glede na njihovo verjetno število.

S fotokopiranjem so po tem členu izenačene druge podobne tehnike reproduciranja²⁹.

Gre za poplačilno pravico avtorjev za prikrajšanje, ki jim nastaja zaradi dovoljenega privatnega ali drugega lastnega reproduciranja. Avtorska pravica je omejena v korist skupnosti v obsegu, ki ga določa 50. člen ZASP. Zaradi enostavnosti reproduciranja, in ker privatne uporabe ni mogoče nadzorovati in izračunati, se to opravi pavšalno. 37. člen zakona s tem ne dovoljuje kršitve 50. člena.

Ta pravica se lahko uveljavlja le kolektivno. V ta namen je treba osnovati organizacijo za kolektivno uveljavljanje avtorskih pravic, in sicer za uveljavljanje nadomestila za reproduciranje avtorskih del za privatno in drugo lastno reproduciranje, kar smo v Sloveniji že storili.

28 *Licenca – dovoljenje za uporabo računalniških programov za opredeljene namene, vrste rabe in določene skupine uporabnikov.*

29 *ZASP, 37. člen.*

5.4 Organizacije za kolektivno uveljavljanje pravic avtorjev

Doslej je Urad Republike Slovenije za intelektualno lastnino (v nadaljevanju Urad), ki je v skladu z 148. členom ZASP pristojen za izdajanje dovoljenj organizacijam avtorjev za kolektivno uveljavljanje avtorskih pravic, izdal dovoljenja in soglasja naslednjim kolektivnim organizacijam za kolektivno uveljavljanje avtorskih pravic:

- AAS, Avtorska agencija za Slovenijo;
- Združenje skladateljev, avtorjev in založnikov za zaščito avtorskih pravic Slovenije – SAZAS;
- Združenje avtorjev in nosilcev malih in drugih avtorskih pravic Slovenije, Društvo ZAMP Slovenije;
- Zavod za uveljavljanje pravic izvajalcev in proizvajalcev fonogramov Slovenije.

ZASP v 37. členu ureja pravico avtorjev, enako pravico pa priznava tudi izvajalcem³⁰, proizvajalcem fonogramov³¹, filmskim producentom³² in založnikom³³. Plačevanje nadomestil se nanaša samo na zakonito uporabo avtorskih del in se lahko uveljavlja le kolektivno.

ZASP določa, da kolektivne organizacije, ki od Urada prejmejo dovoljenje za kolektivno uveljavljanje avtorskih pravic, sprejmejo svoje splošne tarife za uporabo avtorskih del, ki jih morajo predložiti v odobritev Uradu za intelektualno lastnino. Odobrene splošne tarife se objavijo v uradnem glasilu Republike Slovenije. Omenili smo že, da ZASP dopušča tudi možnost sklenitve tarifnih sporazumov med kolektivno organizacijo in uporabniki ali združenji uporabnikov, v katerih se določijo posebne tarife³⁴.

5.4.1 AAS, Avtorska agencija za Slovenijo

AAS, Avtorska agencija za Slovenijo je v skladu s 3. odstavkom 189. člena ZASP dne 3.10.1997 dobila začasno dovoljenje za kolektivno uveljavljanje avtorskih pravic, in sicer za uveljavljanje nadomestila za reproduciranje avtorskih del za privatno ali drugo lastno reproduciranje³⁵ iz 37. člena ZASP. Tukaj gre za dve vrsti

³⁰ ZASP, 123. člen.

³¹ ZASP, 131. člen.

³² ZASP, 135. člen.

³³ ZASP, 139. člen.

³⁴ ZASP, 153. člen.

³⁵ BIL 1998/4, 31.08.1998, str. 269.

nadomestil, in sicer eno za fotokopiranje, drugo pa za tonsko in vizualno snemanje. AAS je izdala tudi navodila za fotokopiranje, ki jih je Urad pregledal in z njimi soglašal. Vlada Republike Slovenije pa je izdala uredbo o zneskih nadomestil za privatno in drugo lastno reproduciranje³⁶. AAS je pooblaščen samo za pobiranje nadomestil od uporabnikov po veljavni tarifi, zbrana sredstva pa posreduje v repartitijo kolektivnim organizacijam oz. organizacijam avtorjev, založnikov in izvajalcev, ki so upravičeni do teh sredstev.

5.4.2 Združenje skladateljev, avtorjev in založnikov za zaščito avtorskih pravic Slovenije – SAZAS

Združenju skladateljev, avtorjev in založnikov za zaščito avtorskih pravic Slovenije - SAZAS je, dne 12.3.1998, Urad dovolil kolektivno uveljavljanje avtorskih pravic na delih s področja glasbe v naslednjih primerih njihovega izkoriščanja:

1. javne priobčitve neodrskih glasbenih del (male glasbene pravice), vključno s kabelsko retransmisijo;
2. reproduciranje glasbenih del na fonogramih in videogramih (mehanične pravice);
3. dajanje v najem fonogramov in videogramov z glasbenimi deli;
4. javno posojanje fonogramov in videogramov z glasbenimi deli;
5. reproduciranje in javne priobčitve glasbenih del v okviru propagandnih sporočil, ki trajajo do 60 sekund;
6. reproduciranje glasbenih del s tonskim in vizualnim snemanjem za privatno ali drugo lastno uporabo.

Dovoljenje za kolektivno uveljavljanje pravic avtorjev v zvezi z reproduciranjem glasbenih del s tonskim in vizualnim snemanjem za privatno in drugo lastno uporabo se nanaša samo na razdeljevanje nadomestil med upravičene avtorje, torej v omejenem obsegu, ker je Urad z začasnim dovoljenjem za pobiranje nadomestil že pooblastil Avtorsko agencijo Slovenije³⁷.

5.4.3 Združenje avtorjev in nosilcev malih in drugih avtorskih pravic Slovenije, Društvo ZAMP Slovenije

Urad za intelektualno lastnino je, dne 14.11.1997, izdal dovoljenje za kolektivno uveljavljanje avtorskih pravic Združenju avtorjev in nosilcev malih in drugih avtorskih pravic Slovenije, Društvo ZAMP Slovenije. Dovoljenje se nanaša na kolektivno uveljavljanje avtorskih pravic na delih s področja književnosti, zna-

³⁶ Uredba o zneskih nadomestil za privatno in drugo lastno reproduciranje. Ur. list RS št. 63/1998, str. 4737

³⁷ BIL 1998/4, 31.08.1998, str. 269-270

nosti, publicistike in njihovih prevodih v naslednjih primerih njihovega izkoriščanja³⁸:

1. javno priobčitev neodrskih pisanih del s področja književnosti (male pravice);
2. reproduciranje avtorskih del za privatno in drugo lastno uporabo;
3. kabelsko retransmisijo avtorskih del;
4. reproduciranje književnih del na fonograme in videograme;
5. dajanje v najem fonogramov in videogramov;
6. javno posojanje fonogramov s književnimi deli;
7. reproduciranje avtorskih del v čitankah in učbenikih za pouk;
8. ponatis aktualnih člankov v dnevnem in periodičnem tisku;
9. ponatis odlomkov ali krajših pisanih del s področja leposlovja v dnevnem ali periodičnem tisku;
10. reproduciranje in javna priobčitev del v okviru propagandnih sporočil, ki trajajo do 60 sekund.

Dovoljenje ZAMP za kolektivno uveljavljanje pravic avtorjev v zvezi z reproduciranjem avtorskih del za privatno in drugo lastno uporabo se nanaša samo na razdeljevanje nadomestil med upravičene avtorje, torej v omejenem obsegu, ker je Urad z začasnim dovoljenjem za pobiranje nadomestil že pooblastil Avtorsko agencijo Slovenije.

Pravilnik o honorarjih za uporabo avtorskih del iz repertoarja združenja ZAMP³⁹, ki ga je, 1.12.2000, objavilo združenje ZAMP, pa prav tako, kot v prejšnji verziji iz leta 1997⁴⁰ navaja, da se nanaša na uporabo avtorskih del oz. primerkov avtorskih del iz repertoarja združenja ZAMP v naslednjih primerih:

- javno priobčevanje del (male pravice);
- reproduciranje avtorskih del za privatno in drugo lastno uporabo;
- kabelska retransmisija avtorskih del;
- reproduciranje književnih del na fonograme in videograme (mehanične pravice);
- dajanje v najem in javno posojanje primerkov avtorskih del, fonogramov in videogramov s temi deli, vključno s CD-ROM-i;
- reproduciranje avtorskih del v čitankah in učbenikih;

38 BIL 1998/4, 31.08.1998, str. 270.

39 Pravilnik o honorarjih za uporabo avtorskih del iz repertoarja združenja ZAMP. Ur. list RS, št. 111/2000, str. 11479

40 Pravilnik o honorarjih za uporabo avtorskih del iz repertoarja združenja ZAMP. Ur. list RS, št. 81/1997, str. 6998.

- ponatis aktualnih člankov v dnevnem in periodičnem tisku;
- ponatis odlomkov ali krajših pisnih del s področja leposlovja v dnevnem in periodičnem tisku;
- reprodukcija in javna priobčitev del v okviru propagandnih sporočil, ki trajajo do 60 sekund.

5.4.4 Zavod za uveljavljanje pravic izvajalcev in proizvajalcev fonogramov Slovenije

Urad RS za intelektualno lastnino je, 7. novembra 2000, izdal dovoljenje za kolektivno uveljavljanje avtorskih pravic Zavodu za uveljavljanje pravic izvajalcev in proizvajalcev fonogramov Slovenije⁴¹ v naslednjih primerih njihovega izkoriščanja:

1. javna priobčitev fonogramov (male glasbene pravice), vključno z javnim prenašanjem in radiodifuzno retransmisijo;
2. reproduciranje fonogramov za privatno in drugo lastno uporabo;
3. kabelska retransmisija fonogramov, razen pri lastnih oddajanjih RTV organizacij;
4. dajanje v najem fonogramov;
5. reproduciranje in javne priobčitve fonogramov v okviru propagandnih sporočil, ki trajajo do 60 sekund.

Dovoljenje za kolektivno uveljavljanje pravic izvajalcev in proizvajalcev fonogramov v zvezi z reproduciranjem fonogramov s tonskim snemanjem za privatno ali drugo lastno uporabo se nanaša samo na razdeljevanje nadomestil med upravičene avtorje. Zavezanca za plačevanje nadomestila so navedeni v 38. čl. ZASP. To so proizvajalci naprav za tonsko in vizualno snemanje, naprav za fotokopiranje, proizvajalci praznih nosilcev za zvok in sliko ter imetniki naprav za odplačno fotokopiranje, solidarno pa tudi uvozniki naprav in nosilcev.

Kot lahko vidimo iz zgoraj navedenega besedila, imamo v Sloveniji to področje navidezno kar dobro urejeno, v praksi pa se marsikje močno zatika, kar se občasno pokaže tudi v številnih časopisnih člankih na to temo.

5.5 Vsebinske omejitve avtorske pravice

Avtorska pravica kot ustavno zajamčena in absolutna pravica obstaja v družbi hkrati s celo vrsto drugih pravic in interesov družbe kot celote, zato avtorskega

⁴¹ Uradni list RS, št. 110-111/2000, str. 10743.

monopola ni mogoče vedno dosledno uresničiti. Te pravice oz. interesi so npr. :

- olajšava pouka;
- ustavna pravica do obveščeniosti;
- svoboda ustvarjalnosti;
- interesi javne varnosti in pravosodja;
- posebni interesi javnosti.

Pri presoji omejitev gre vedno za tehtanje interesov in vrednot obeh strani v vsakem konkretnem primeru. Vsebinske omejitve zajemajo predvsem materialne avtorske pravice. Moralne pravice se načeloma ne smejo omejiti, izjemoma v interesu pravosodja.

5.5.1 Zakonite licence

- **Pouk in periodični tisk**

Brez prenosa ustrezne materialne avtorske pravice, vendar ob plačilu primerne nadomestila, je dopustno:

1. reproducirati v čitankah in učbenikih, namenjenih za pouk, dele avtorskih del ter posamična dela s področja fotografije, likovne umetnosti, arhitekture, uporabne umetnosti, industrijskega oblikovanja in kartografije, če gre za že objavljena dela več avtorjev;
2. reproducirati v periodičnem tisku aktualne članke iz takega tiska, v katerih se obravnava splošna vprašanja, če avtor tega ni izrecno prepovedal.

Določbe prejšnjega odstavka se smiselno uporabljajo tudi za javno priobčitev navedenih del.

V primerih iz prejšnjih odstavkov je treba navesti vir in avtorstvo dela, če je navedeno na uporabljenem delu⁴².

Ta člen ureja zakonito licenco, ki pomeni, da je uporaba avtorskega dela mogoča že po samem zakonu, le ustrezno nadomestilo je treba plačati. Te omejitve avtorskih pravic so v splošnem interesu izobraževanja in javnega obveščanja.

5.5.2 Prosta uporaba. Pravica do obveščeniosti

(1) Zaradi pridobitve informacije javnega značaja je prosto:

- pri obveščanju o dnevnikih dogodkih reproducirati dela, ki se vidijo ali slišijo ob poteku tega dogodka;
- pripraviti in reproducirati povzetke izdanih časopisnih in podobnih člankov v pregledih tiska;

⁴² ZASP, 47. člen.

- reproducirati javne politične govore in javne govore na obravnavah pred državnimi, cerkvenimi in podobnimi organi;
 - uporabiti dnevne novice in vesti, ki imajo naravo tiskovnega poročila.
- (2) Določbe prejšnjega odstavka se smiselno uporabljajo tudi za javno priobčitev navedenih del.
- (3) V primerih iz prejšnjih odstavkov je treba navesti vir in avtorstvo dela, če je navedeno na uporabljenem delu⁴³.

Gre za primer omejitve avtorske pravice, ki razširja omejitve pravice reproduciranja tudi na javno priobčitev in torej lahko zajema vseh osem oblik netelesne reprodukcije dela, seveda ob upoštevanju pogojev iz tega člena.

5.5.3 Pouk

Za namene pouka je prosto:

1. javno izvajanje objavljenih del v obliki neposrednega pouka;
2. javno izvajanje objavljenih del na brezplačnih šolskih slovesnostih pod pogojem, da izvajalci ne prejmejo plačila;
3. sekundarno radiodifuzno oddajanje RTV šolskih oddaj.

V primerih iz prejšnjega odstavka je treba navesti vir in avtorstvo dela, če je navedeno na uporabljenem delu.

V poštev pridejo različne oblike pouka, ni omejena šolska stopnja, vrsta šole niti vsebina poučevanja, pomembno je, da gre za namen pouka.

Izvedbe v obliki pouka: javno recitiranje, glasbeno izvajanje, uprizarjanje objavljenih del v živo, so proste; pogoj je, da se izvajajo pri neposrednem pouku, torej v živo in da gre za že objavljena dela.

Izvedba na šolskih predstavah: dovoljeno je prosto javno izvajanje avtorskih del na šolskih predstavah (vse tri pravice iz 26. člena ZSAP). Izpolnjeni pa morajo biti naslednji pogoji: da gre za že objavljena dela, da so predstave brezplačne (torej brez vstopnine) in da nobeden od izvajalcev ne prejme plačila.

Šolska oddaja kot zvrst: RTV oddajo se lahko priobči po zvočnikih ali televizijskem sprejemniku v šoli, če je opredeljena kot šolska oddaja.

43 ZASP, 48. člen.

5.6 Privatno in drugo lastno reproduciranje

- (1) Ob upoštevanju 37. člena tega zakona je reproduciranje že objavljenega dela prosto, če je izvršeno v največ treh primerkih:
- za privatno uporabo fizične osebe pod pogojem, da primerki niso dostopni javnosti;
 - za lastno uporabo znotraj javnih arhivov, javnih knjižnic ter izobraževalnih in znanstvenih ustanov pod pogojem, da so reprodukcije izdelane iz lastnega primerka.
- (2) Reproduciranje po prejšnjem odstavku ni dovoljeno glede pisanih del v obsegu celotne knjige, glede grafičnih izdaj glasbenih del, glede baz podatkov, glede računalniških programov ter v obliki izvedbe arhitekturnega objekta, če ni s tem zakonom ali s pogodbo drugače določeno.
- (3) Ne glede na prejšnji odstavek je pod pogoji iz prvega odstavka tega člena prosto:
- reproducirati pisano delo v obsegu celotne knjige, če je njegova naklada izčrpana že najmanj dve leti;
 - reproducirati grafično izdajo glasbenega dela z ročnim prepisovanjem⁴⁴.

Že od samih začetkov avtorskega prava obstaja izjema od avtorjevih izključnih pravic na njegovem delu na primerih, ko se to delo izkorišča za t. i. privatno uporabo. Razlog za to izjemo je vraščenost avtorja v svoj kulturni krog, iz katerega prosto črpa in tako v določeni meri vedno gradi na kulturnem ustvarjanju drugih avtorjev. Avtorska dela so namenjena skupnosti in niso sama sebi namen, na drugi strani pa razvoj moderne industrijske oz. postindustrijske družbe temelji na informacijah in dokumentaciji, brez katerih si znanosti, izobraževanja, kulture in tehnike ne moremo niti zamisliti. Omogočiti je treba vsaj približno enakopravne možnosti dostopa do informacij in znanja za vse kategorije prebivalstva in za vse narode sveta, sicer bomo zašli v novo razslojevanje sveta, v novo segregacijo, tokrat na informacijsko bogate in informacijsko revne. Pomisliti pa moramo tudi na to, da je avtorsko pravico težko ali celo nemogoče absolutno uveljaviti in varovati na privatnem področju. Vendar pa je treba določiti in spoštovati okvir proste privatne uporabe avtorskih del. To določa 50. člen ZASP, ki določa pogoje proste uporabe avtorskih del. Kdor jih ne upošteva, krši zakon, z vsemi posledicami, ki iz tega izhajajo.

Na 50. člen se navezuje posebna poplačilna pravica avtorja kot t. i. druga pravica avtorja in imetnikov avtorskih pravic. Vendar pa s plačilom nadomestila ne pokrijemo reproduciranja kar na splošno, ampak samo tisto, ki je opredeljeno v mejah in pod pogoji, ki jih določa 50. člen ZASP. Z razvojem reprodukcijskih tehnologij je namreč privatno reproduciranje doseglo tak obseg, da je bilo v nera-

⁴⁴ ZASP, 50. člen.

zumni meri v nasprotju z interesi avtorjev. S pavšalnimi plačili iz člena 37. naj bi se ta škoda vsaj delno sanirala.

Ker je ta člen nekaj posebnega, si ga pogledjmo še malo podrobneje. Reproduciranje je po tem členu prosto in dovoljeno le in samo v primeru, če gre za objavljeno delo. Ta določba potrjuje varstvo moralne pravice avtorja do prve objave. Omejitev števila reprodukcij na tri izvode se smatra za razumno število za privatne namene.

Pogoji, ki morajo biti izpolnjeni za prosto reproduciranje so torej naslednji:

- da gre za privatno rabo;
- da gre za fizično osebo;
- da reproducirani primerki niso dostopni javnosti.

Sama opredelitev privatne rabe je lahko v določenih pogojih sporna in jo je težko opredeliti enkrat za vselej. Drugi pogoj je jasen, prosto reproduciranje je dovoljeno samo za fizične osebe, pri tem ni pomembno, kdo opravi samo storitev fotokopiranja. Zato bo izpolnjen pogoj fizične osebe tudi, če fizična oseba naroči fotokopiranje v komercialni fotokopirnici ali v javnem arhivu, knjižnici itd., saj je knjižnica v tem primeru samo tehnični izvajalec kopiranja za fizične osebe in njihovo privatno rabo. Sam pojem javnosti pa opredeljuje 2. člen ZASP.

V 2. točki 50. člena ZASP so postavljeni naslednji pogoji:

- da gre za lastno uporabo;
- da poteka znotraj ustanov;
- da so reprodukcije narejene iz njenega primerka.

Lastna uporaba je interna uporaba. Reproduciranje lahko opravi nek uslužbenec za notranje potrebe ustanove. Pogoj "znotraj ustanove" še dodatno poudarja zaprtost kroga, v katerem se lahko uporabljajo proste kopije. Člen taksativno navaja, katere so te ustanove. Med njimi ni gospodarskih družb, zato te ne morejo uporabiti podlage 50. člena za prosto fotokopiranje. Pogoj izdelave kopije iz lastnega primerka pa želi varovati pravice avtorjev, da se njihova dela reproducirajo iz kupljenih primerkov.

Našteti pa so tudi primeri, v katerih privatno ali drugo lastno reproduciranje ni dopustno. Kopiranje odlomkov je po 1. odstavku 50. člena dovoljeno. Ni pa dopustno fotokopiranje celotne knjige, ker je to v nasprotju z običajno uporabo dela in z zakonitimi interesi avtorja oz. založnika. Avtorski honorar in dohodek založnika sta odvisna od prodaje knjige, tega pa fotokopiranje neposredno zmanjšuje. Izjema velja za primere, ko je naklada knjige že izčrpana dve leti. Kaj pa pomeni celotna knjiga, je stvar presoje od primera do primera. Glede na navodi-

la za fotokopiranje, ki jih je pripravila Avtorska agencija za Slovenijo in jih je pregledal Urad RS za intelektualno lastnino, se smatra, da se za celotni obseg knjige smatra več kot 70% oštevilčenih strani knjige.

Notnih izdaj ni dovoljeno reproducirati brez dovoljenja avtorja ali nosilca avtorskih pravic. Enako velja za baze podatkov in računalniške programe. Za glasbena dela v tiskani obliki velja posebnost, da jih je za arhivske namene dovoljeno ročno prepisati.

5.7 Varstvo avtorske pravice

Zlasti v pogojih sodobne, tehnično razvite družbe je avtorska pravica vse bolj ogrožena zaradi piratstva, torej nezakonitega izkoriščanja avtorskih del. Obstoj poceni naprav za brežhibno reproduciranje avdiovizualnih del in računalniških programov omogoča enostavno in hitro reproduciranje in izdelavo velikega števila nelegalnih kopij avtorskih del. Zavedati se moramo, da piratstvo v končni fazi prizadene vse, ki so vključeni v proces nastajanja in zakonitega reproduciranja, distribuiranja in uporabe avtorskih del. Avtorji so prizadeti, ker so njihovi ustvarjalni naporji izničeni in zato nimajo stimulacije za ustvarjalnost, posredniki del trpijo velike finančne izgube, ker se jim investirana sredstva za plasiranje zakonito izdanih primerkov avtorskih del ne povrnejo v ustrezni meri, uporabniki so prizadeti zaradi višjih cen zakonitih primerkov avtorskih del, država pa pobere manj davkov. Ker gre za ogromne finančne izgube, so se posebej organizirali vodilni proizvajalci računalniških programov po vsem svetu, že leta 1988 so ustanovili posebno združenje z imenom Business Software Alliance (BSA), ki želi po vsem svetu povečati legalne trge in preprečiti nelegalno uporabo programske opreme. Po oceni BSA so znašale izgube proizvajalcev programske opreme samo v letu 1993 v celem svetu 12,8 milijarde USD. V razvitih deželah je bil delež nelegalnih primerkov okrog 50%, v nerazvitih pa celo večji od 80%. Že v poglavju 5. smo omenili gospodarski pomen varstva intelektualne lastnine v zvezi z mednarodnimi trgovinskimi pogodbami. Če so države hotele sodelovati v mednarodni trgovini, so morale zagotoviti varstvo intelektualne lastnine na svojem ozemlju. Iz televizijskih reportaž se verjetno še spomnimo prizorov uničevanja nelegalnih kopij avtorskih del na Kitajskem, kjer so se na cele gore piratskih kopij spravili kar z buldožerji. Seveda gre samo za vidni vrh ledene gore.

Problem varovanja avtorskih pravic pri uporabi avtorskih del na elektronskih medijih se poskuša razrešiti tudi s pomočjo elektronske zaščite. Informacijski in pravni strokovnjaki so se s tem več let intenzivno ukvarjali in razvili sistem za označevanje avtorsko pravno zaščitenih del na svetovnem spletu - DOI (Digital Object Identifier), oznaka digitalnih avtorskih del vseh vrst. Sistem so razvi-

li v ZDA kot univerzalni sistem, ki ponuja možnosti vključitve sedanjih standardnih oznak (ISBN, ISSN, SICI). Oznaka DOI, ki je trajno „prilepljena“ na avtorsko delo, omogoča identifikacijo nosilca avtorske pravice in je neke vrste infrastrukturni sistem za trgovanje in uporabo avtorskoppravno zaščiteneh del preko svetovnega spleta v pogojih sodobne informacijske družbe⁴⁵.

Tudi naša država sankcionira neupravičeno izkoriščanje avtorskih del. Kazenski zakonik (UL RS 63/94) ga v primeru nezakonite pridobitve večjih in velikih sredstev opredeljuje kot kaznivo dejanje in ga glede na težo kaznivega dejanja sankcionira z denarno kaznijo oz. zaporom tudi do treh let ter obvezno zaplembo nezakonitih kopij ter opreme za njihovo izdelavo. V primeru kršitev, ki nimajo znakov kaznivega dejanja, pa velja 184/4. člen ZASP in 37. člen Zakona o prekrških ter 37. člen Zakona o pogojih za opravljanje reproduktivne video in avdio dejavnosti (UL RS 42/94, 50/94, 1/95).

6 Zaključek

Knjižničarji se pri svojem delu poleg posredovanja informacij in gradiv uporabnikom vedno pogosteje srečujejo tudi s problematiko zaščite avtorskih pravic. Ta vprašanja se pojavljajo že pri preprostem fotokopiranju gradiva in se veliko bolj zapletejo pri številnih oblikah sodobne ponudbe knjižnic. Povezana so z različnimi zakonskimi obveznostmi, ki jih imajo knjižnice do avtorjev in nosilcev avtorskih pravic oz. organizacij za kolektivno uveljavljanje pravic avtorjev, ponudnikov baz podatkov, v procesu medknjižnične izposoje in pri posredovanju dokumentov. Zato je poznavanje avtorske zakonodaje vsaj v tistem delu, ki se nanaša na delo javnih knjižnic za knjižničarje že kar nujno, saj drugače lahko zelo hitro pride do kršitev, ki so po eni strani sankcionirane, po drugi strani pa to stroki ne more biti v čast. Po sprejemu našega avtorskega zakona je moral preteči določen čas, da so se knjižnice dovolj seznanile z njim in se prilagodile novim pogojem dela, seveda pa je kljub temu prihajalo do nekaterih kršitev, pogosto tudi zaradi nerazumevanja zakona in delno zaradi neurejene situacije v zvezi s plačevanjem nadomestil avtorjem za uporabo avtorskih del v javnih knjižnicah. Vendar pa se razmere izboljšujejo in urejajo v prid spoštovanja zakonitosti. Veliko so k temu doprinesli tudi različni strokovni posveti, tudi z mednarodno udeležbo predavateljev, ki sta jih organizirali Narodna in univerzitetna knjižnica in Zveza bibliotekarskih društev Slovenije. Zelo pozitivno vlogo pa ima tudi sprememba 36. člena našega zakona, ki pa žal še ni izvedena do konca, saj država svojih sprejetih obveznosti še ni izpolnila. Glede na to, da prikrajšana stran ved-

45 Žnidaršič, 1997.

no bolj povzdiguje glas, je pričakovati, da se bo tudi to uredilo v bližnji prihodnosti.

7 Uporabljeni viri

1. BERNSKA konvencija za varstvo književnih in umetniških del. Uradni list SFRJ MP, št. 14/75, št. 4/86.
2. HICINGER, Peter. Ne kradi! Novice kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči 9(1851), št. 32, str. 161; št. 33, str. 166.
3. IZDANA dovoljenja in soglasja kolektivnim organizacijam. BIL 1998/4, 31.08.1998, str. 269.
4. OMAN, Branko. Kaj je avtorska pravica. V: Kaj je dobro vedeti o avtorski in sorodnih pravicah. Ljubljana : Gospodarski vestnik, 1996, str. 3 – 19.
5. OMAN, Branko. Kolektivno uveljavljanje avtorskih pravic. V: Kaj je dobro vedeti o avtorski in sorodnih pravicah. Ljubljana : Gospodarski vestnik, 1996, str. 21 – 29.
6. POGODBA Svetovne organizacije za intelektualno lastnino o avtorski pravici. Uradni list RS, št. 25/1999, str. 1077 – 1082.
7. POGODBA Svetovne organizacije za intelektualno lastnino o izvedbah in fonogramih. Uradni list RS, št. 25/1999, str. 1083 – 1091.
8. POZNATE svoje avtorske pravice? Ljubljana : Pravno-informacijski center nevladnih organizacij – PIC, 1999.
9. PRAVILNIK o honorarjih za uporabo avtorskih del iz repertoarja združenja ZAMP. Uradni list RS št. 111/2000, str. 11479.
10. PRAVILNIK o honorarjih za uporabo avtorskih del iz repertoarja združenja ZAMP. Uradni list RS št. 81/1997, str. 6998.
11. PRAVILNIK o javni priobčitvi glasbenih del. Uradni list RS št. 29/1998, str. 1912 – 1918.
12. TRAMPUŽ, Miha. Zakon o avtorski in sorodnih pravicah (ZASP) s komentarjem. Ljubljana : Gospodarski vestnik, 1997.
13. TRAMPUŽ, Miha. Novosti v slovenskem avtorskem pravu in varnost avtorske pravice. V: Kaj je dobro vedeti o avtorski in sorodnih pravicah. Ljubljana : Gospodarski vestnik, 1996, str. 31 – 41.
14. TRAMPUŽ, Miha. Elektronsko založništvo. V: Kaj je dobro vedeti o avtorski in sorodnih pravicah. Ljubljana : Gospodarski vestnik, 1996, str. 43 – 50.
15. TRAMPUŽ, Miha. Avtorsko pravo. Ljubljana : Cankarjeva založba, 2000.

16. TRAMPUŽ, Miha. Avtorska dela, ki nastanejo na univerzi. V: Podjetje in delo, 26(2000)št. 6-7, str. 1282 – 1292.
17. UREDBA o zneskih nadomestil za privatno in drugo lastno reproduciranje. Uradni list RS št. 63/1998, str. 4737.
18. ZAKON o zaščiti avtorske pravice. Uradni list kraljevske banske uprave Dravske banovine, št. 24/1930.
19. ZAKON o zaščiti avtorske pravice. Službeni list Kraljevine Jugoslavije. št. 304/1929, št. 264/1931 (z dne 26.12.1929).
20. ZAKON o zaščiti avtorske pravice. Uradni list FLRJ, št. 45/46 (z dne 25.5.1946).
21. ZAKON o avtorski pravici. Uradni list SFRJ, št. 36/57, 11/65 (z dne 9.7.1957).
22. ZAKON o avtorski pravici. Uradni list SFRJ št. 30/68 (z dne 19.7.1968).
23. ZAKON o avtorski pravici. Uradni list SFRJ, št. 19/78 (z dne 30.9.1978), št. 21/90. UL RS, št. 63/94.
24. ZAKON o avtorski in sorodnih pravicah. Uradni list RS 21/95, z dne 14.04.95.
25. ZAKON o spremembah in dopolnitvah zakona o avtorski in sorodnih pravicah. Uradni list RS 9/2001, z dne 09.02.2001.
26. ZAKON o knjižničarstvu. UL RS 87/2001 z dne 8.11.2001.
27. ŽNIDERŠIČ, Martin. Knjiga in založništvo. Ljubljana : Državna založba Slovenije, 1977.
28. ŽNIDERŠIČ, Martin. DOI - Digital Object Identifier erezolucija v upravljanju in trgovanju z avtorsko pravno zaščitnimi informacijami na internetu v tretjem tisočletju. V: Knjižnica, 41(1997), št. 4, str. 33 – 39.
29. ŽNIDERŠIČ, Martin. Vplivi elektronskih medijev na založništvo, knjigotrštvo in sistem varovanja avtorskih pravic – in njihov odnos do knjižnice. V: Knjižnica, 39(1995), št 3, str. 81 – 100.
30. ŽNIDERŠIČ, Martin. Avtorska pravica kot ekonomski in kulturni izziv : mednarodni simpozij. V: Knjiga, (1990), št. 6-7, str. 169 – 175.

Stanislav Bahor je zaposlen v Narodni in univerzitetni knjižnici kot svetovalec za šolske knjižnice v Državni matični službi za knjižničarstvo
Naslov: Turjaška 1, 1000 Ljubljana
Naslov elektronske pošte: stanislav.bahor@nuk.uni-lj.si